

ФИЛОСОФИЯ. ИСТОРИЯ. ЭТНОГРАФИЯ

Шаршеналиев У.А., Омурова Т.О.

**МУСУЛМАН УЮМДАРЫ КЫРГЫЗСТАНДЫН КООМДУК-САЯСИЙ
ТУРМУШУНДА**

Шаршеналиев У.А., Омурова Т.О.

**МУСУЛЬМАНСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ
ЖИЗНИ КЫРГЫЗСТАНА**

U.A. Sharshenaliyev, T.S. Omurova

**MUSLIM ORGANIZATIONS IN PUBLIC AND POLITICAL
LIFE IN KYRGYZSTAN**

УДК: 253 (571.1/7):258

Макалада Ислам дини, анын негизги агымдары, кыймылдары жөнүндө, ошондой эле мусулман уюмдарынын азыркы убакта Кыргызстандын коомдук-саясий турмушунда болгон ролу каралган.

В статье рассматриваются религия Ислам, его сущность, течения, а также роль мусульманских организаций в Кыргызстане в данное время.

The article deals with the religion of Islam, its nature, course, and the role of Muslim organizations in Kyrgyzstan at present.

Ислам дининин, анын негизги агымдарын, кыймылдарын жана уюмдарын, ошондой эле анын заманбап абалынын өнүгүшүнө жана жайылтылышына ар тараптуу баа берүү – учурдагы реалдуулуктун талаптары. Ушул жана башка көйгөйлөргө илимий талдоо жүргүзүүнүн зарылдыгы диний экстремизмдин активдешүүсү менен гана эмес, калктын ар кыл социалдык катмарлары тарабынан идеялык-диний баалуулуктарга болгон кызыгуусу менен да түшүндүрүлөт. Диний кыймылдардын, агымдардын жана уюмдардын тарыхый тамырларын, идеологиялык жана саясий-укуктук негиздерин, Кыргызстандын дин тутумунун өзгөчөлүктөрүн терең жана ар тараптуу окуп үйрөнүү зарыл. Бул ишти жүргүзүүнүн зарылдыгы ислам фундаментализминин чегине жеткен формалары тарабынан боло турган коркунучтун сакталышы менен байланыштуу, алар Кыргызстанда өзүнүн туруксуздаштыруучу ролун ойногонго, демократиялык процесстерге, коомчулуктагы улуттар аралык жана конфессиялар аралык макулдашууларга тескери мүнөздө таасир тийгизүүгө жөндөмдүү. Акыркы 15 жылда каттоодон өткөн мусулман уюмдарынын саны көбөйгөн. Мусулман уюмдарынын жана алардын лидерлеринин бийликтин бардык бутактарындагы мамлекеттик органдары, коомдук жана диний уюмдар, илимий жана социалдык мекемелер менен мамилелери түзүлүүдө. Бул процесс Борбордо гана эмес, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын деңгээлинде да жигердүү жүрүп жатат. Мусулмандардын жана алардын уюмдарынын коомдун саясий турмушуна киришүү процесстери

үзгүлтүксүз кылдат талдоого жана божомолдоого муктаж.

Ушуга байланыштуу Кыргызстанда мусулмандардын саясий кызыкчылыктарынын мазмунуна, динге сыйынуунун Ата Мекендик каада-салттардын жана коомдук, саясий турмушка катышуу тажрыйбасынын жок болгон шарттарында алардын өзгөчөлүктөрүнө талдоо жүргүзүү зарыл. Дал ошондуктан мусулман уюмдарынын Кыргызстандын коомдук жана саясий турмушуна кирүүсү Кыргызстандын коомдук илиминде өтө талаш-тартыш жаратуу менен бирге коомдук илимдердеги эң актуалдуу изилдөө объектиси болуп калууда.

Ислам факторунун заманбап Кыргызстандын социалдык-саясий процесстерине тийгизген таасиринин көйгөйлөрү жетиштүү изилденген эмес. Ата Мекендик окумуштуулардын эмгектеринде негизинен исламдын тарыхый же бүтүндөй Кыргызстан боюнча өзгөчөлүктөрү (мисалы, төмөнкү окумуштуулардын эмгектери: С.М. Абрамзон (1932, 1971, 1990), М.Т. Артыкбаев (2003), А. Жанакеева (2002), Б.А. Малтабаров (2002), О.Ш. Мамаюсупов, Д.А.Жээнбеков (2007), А.Князев (2003), З.И. Галиева (2003), ж.б.) же болбосо, терроризм, сепаратизм, радикализм, экстремизм сыяктуу антисоциалдык көрүнүштөр менен болгон байланыштар, же болбосо постсоветтик мейкиндикте колдонулган регионалдык аспектиде изилденген.

Ислам жана мусулман уюмдарынын Кыргызстандын коомдук-саясий жашоосундагы абалын баалоочу изилдөөнүн элементтери катары биз бир нече социологиялык сурамжылоолорду 2007-2009-жылдары жүргүздүк. Аларды талдоонун жыйынтыктарынын айрымдарына гана токтолсок.

Диний багытта көзөмөлдү күчөтүүнү колдогон адамдардын көпчүлүк пайызы, айрым эксперттердей эле диний экстремизмдин жайылыш деңгээлин көзөмөлдөө өзгөчө мамлекеттик бийликтин чечкиндүү иш аракетинен көз каранды деп эсептешет. Таң калыштуу жагдай, диний уюмдардын иш-аракетинин кезектеги катаал регламентациясы, коомдук аңсезимден диний тутумдун эркиндик идеясын сүртүп

чыгара алган жок, ага Кыргызстандын аймактарында жүргүзүлгөн социалдык сурамжылоолорубуз мисал (1-табл., 1-2-гистограммалар). Тескерисинче, ага болгон кызыгуу күч алды, диний аймакта либерализация идеясын конкреттүү алышты. Кыргызстан бул жол менен эгемендик алган алгачкы жылдан баштап келе жатат. Ошону менен бирге мамлекет алдын ала өз саясий системасын өрчүтүүнү ойлоно баштайт.

2008-жылы жүргүзүлгөн биздин изилдөөлөрдүн натыйжасында сурамжылануучулардын 70 пайызы диний уюмдардын жана топтордун иш-аракетин мамлекет тарабынан өзгөчө көзмөлгө алынышын билдиришкен. Бул болсо, кыргыз коомчулугунун чечкиндүү маанайын, диний экстремизм менен терроризмге болгон реакциясын билдирет, ошондой эле бүткүл коомчулукта баш аламандык коркунучу байкалат. “Өзгөчө көзөмөл”, – деп, эң негизгиси диний маселелерди чечүүдө мыйзам ыкмаларынын жогорку деңгээлин түшүнүшөт. Көпчүлүгү өз ойлорунда “темир чеңгээлдин” чектен чыгып кетпей, дин адамдарын ачыктан-ачык куугунтуктабастан, катуу көзөмөлгө алынышын ылайык көрүшөт.

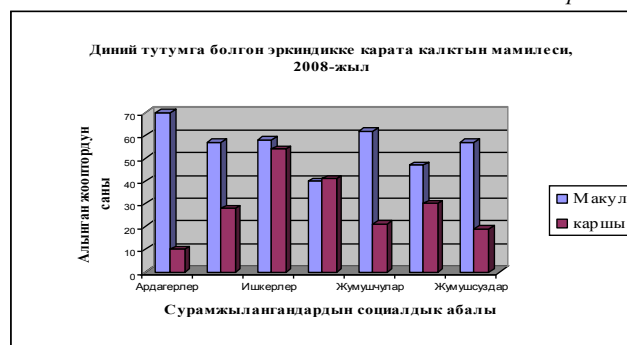
1-таблица

Эркиндикке жана диний тутумга болгон чектөөгө калктын мамилеси
(биздин изилдөөлөр боюнча, 2008-жыл)

	Диний тутумга болгон эркиндикке карата калктын мамилеси		Диний тутумга чектөөгө болгон мамиле	
	+	-	+	-
Ардагерлер	78	10	8	84
Бюджеттегилер	57	28	30	59
Ишкерлер	58	54	34	37
Фермерлер	40	41	38	47
Жумушчулар	62	21	19	65
Башкаруучулар	47	30	29	58
Жумушсуздар	57	19	27	48
+ - макул, - каршы				

Чындыгында, мамлекеттик жөнгө салуу жөнүндө сөз болгондо, аны жактагандардын оюу бир жерден чыкпайт: айрымдары диний уюмдардын жана топтордун ишмердүүлүгүн чектөө керек дешсе, айрымдары тыюу салууга токтолот. Либералдыкты жактоочуларынын диний ишмердүүлүк тууралуу оюу айрым учурда “темир чеңгээл” жактоочуларына жакын болсо, айрым учурда эки ача. Алардын окшоштугу диний экстремизм жана терроризмге каршы күрөшүүдө диний-саясий уюмдарга мыйзамдык нормаларды колдонууда, алардын көзөмөлдөчү шартын жогорулатууну колдошот ага биздин сурамжылообузду жыйынтыгы (2-таблицада) мисал:

1-гистограмма

2-гистограмма

2-таблица

Диний чөйрөдө мамлекеттик саясатты ишке ашыруу чарасы, (% менен)

	Керектүү ченем	Мүмкүн болгон ченем	Зарыл эмес ченем	Бул ченемди колдонууга болбойт
Диний уюмду юридикалык каттоодон өткөрүү үчүн алардын диний мамилелеринин сапатын жөнгө салуучу мыйзамдын өзгөрүшү	40	37	15	8
Республикада чет элдик миссионерлердин ишин чектөө	45	28	15	12
Диний уюмдарды юридикалык каттоодон сөзсүз өткөрүү	75	17	3	5

Бул маанилүү факт, диний чөйрөгө тиешелүү кабыл алынып жаткан мыйзамдардын сапатына байланыштуу маселени каңкуулайт. Биздин оюбузча, мыйзам долбоорлору Жогорку Кеңеш тарабынан талкууга алынганда өтө терең каралышы шарт.

Биздин көз карашыбыз боюнча диний ишмердүүлүккө байланыштуу мыйзам долбоорлордун Конституциялык тарабы алдын ала Генералдык прокуратуранын талкуусуна коюлуп, өлкөнүн Президенти кол койгучакты Конституциялык кеңеш тарабынан айрым долбоорлор жана кабылдамалар мыйзамдуу талкууланып, кабыл алынса максатка ылайык болоор эле.

Жалпыга маалым, Кыргыз республикасынын укуктук системасынын өзөгүн адамдын табыгый укугунун концепциясы түзөт. Бул демек, укук чыгармачылыгынын негизги критерийи, жарандын эркиндиги менен укугунун ажырагыс биримдиги. Жарандардын Конституциялык укугун жана эркиндигин коргоо механизми келсек, анда анын зор мааниге ээ экендигин көрөбүз. Бул жерде эң маанилүү роль мамлекет жарандардын негизги укуктарына керт башынын эркиндигине кепилдик берет.

Ислам уюмдарынын Кыргызстандын саясий турмушуна катышуу мүмкүнчүлүгү жана формасы салыштырмалуу улантылууда. Бул маселе боюнча окумуштуулардын, адистердин арасында таралган төрт көз карашты карап чыксак.

Биринчи көз караш негизи мындай мүмкүнчүлүктүн болушун четке кагууда, анткени ага кыргызстандык коомдун динден тышкары болушу, укук системасынын өзгөчөлүктөрү, бул процесстин динден тышкаркы социумга коркунуч келтире турганды жана исламофобиянын орун алышы тоскоолдук кылат.

Экинчи көз караш Кыргызстандын мусулман уюмдарын жана алардын лидерлерин кыргызстандык коомдун саясий турмушуна жигердүү катышууга чакырган позицияда чагылдырылган. Ортодоксалдык мусулман өлкөлөрүнүн тажрыйбасын аны конструктивдик-критикалык аңдап билүүсүз кыргызстанга киргизүү ошол эле мусулман уюмдарындай эле, кыргыз коомчулугу жана мамлекет үчүн оң натыйжа берээри күмөн. Бул көз караштын эң аярдуу жери Кыргызстан эч убакта толугу менен мусулман өлкөсү болгон эмес. Бул эмнени түшүндүрөт: шариат эч качан Кыргызстандын мыйзамдарынын негизин түзгөн эмес, ал эми Кыргызстан динден тышкары мамлекет деп таанылган. Демек, мусулман өлкөлөрүнүн тажрыйбалары биздин өлкөдө колдонулбайт, же болбосо коомдук турмуштун бир катар чөйрөлөрүндө, мисалы, коопсуздук чөйрөсү үчүн деструктивдүү болушу мүмкүн.

Үчүнчү көз караштын чектеринде динден тышкары окумуштуулар тарабынан кыргызстан коомчулугунда жана мамлекетте коомчулуктагы жана саясий турмуштагы исламдын ээлеген ордуна жана ролуна болгон көз караштарды социалдык, руханий-маданий, билим берүү жаатында оң жаратуучулук потенциалды өтө жигердүү пайдалануу менен акырындап өзгөртүүнүн зарылдыгы жөнүндө ойлор айтылат. КРдин саясий турмушунда исламдын потенциалы начар иштейт жана коомдук өнүгүүгө жана Кыргызстанда мамлекеттүүлүктүн демократиялык укуктук негиздерин бекемдөө процессине дээрлик жетишсиз таасир тийгизет.

Төртүнчү көз караштын өкүлдөрү (алар көпчүлүктү түзүшөт) Кыргызстандын мусулман уюмдарынын саясий турмушка катышуусунун мүмкүнчүлүктөрү жана алардын келечеги жагында көпчүлүк алдында сөз кылышпайт, кыргызстандык уммаларда жеке саясий кызыкчылыктардын түптөлүшүнө шашылбайт, көйгөйдүн социалдык, руханий, маданий

жана тарыхый аспектилерин көп учурда өз ара гана талкуулашат жана ага талдоо жүргүзүшөт. Ата Мекендик ислам таануучулардын көпчүлүгү жана мусулман диний ишмерлердин бөлүгү мамлекеттик-конфессиялык мамилелер негизинен саясий болгондуктан кылдат позицияда турушат.

Кыргызстанда исламдын кайра жаралуу процессине биздин оюбуз боюнча төмөнкү өз ара байланышкан объективдүү ички себептердин комплекси олуттуу таасир тийгизген: “1). Коомдук-саясий шарттар болуп, биринчиден, бардык Борбордук Азиялык элдердин исламды тутуусунун күч алышы, өздөрүн толук кандуу улут жана толук кандуу конфессиялык коомчулук катары сезүүнү каалоо, СССРде 80-жылдардын аягында жана 90-жылдын башында диний саясатты либералдаштыруу болгон. Экинчиден, республиканын коомдук саясий турмушунун бардык чөйрөлөрүндөгү түп тамырынан бери өзгөрүүлөр, алар диний чөйрөдө да өзгөрүүлөргө алып келген. 2). Коомчулукта түзүлгөн идеологиялык вакуум (боштук) идеологиялык шартка кирет, ал өз кезегинде мурдакы идеалдарда көңүл калууну жараткан коммунисттик идеологиянын жалпы кризисинин кесепетинде келип чыккан. Албетте, анын ичинде дин ишеними маселелеринде, катуу көзөмөл демократиялык ченемдерге багыт алган учурда мамлекеттик идеологияны өзгөртүүгө бул олуттуу реакция болгон. Ушул мезгил аралыгында диний жана улуттук аң-сезимдин органикалык байланышында көпчүлүк эл динди идеологиялык боштукту толтурууга аракет катары, коомчулуктун акыл-насыятын жаратуунун жана чыңдоонун каражаты катары караган, бул болсо, акыр аягында мусулман каада-салттарынын кайра жаралуусуна өбөлгө түзгөн. 3). Өткөөл мезгилди башынан өткөрүп жаткан коомчулуктун, ага мүнөздүү болгон социалдык жана экономикалык туруксуздугу, анын кесепети болгон адамдардын материалдык жактан ыңгайлашпагандыгы, жакырчылык, социалдык теңсиздик жана эртеңки күнгө ишенимдин жоктугу жана башка өзгөчөлүктөр социалдык-экономикалык шарттардан болгон. Ушулардын бардыгын чогуу алганда диний, анын ичинде радикалдык идеяларды кабыл алуу үчүн негиз түзүлгөн.

Республикада исламдын кайра жаралуусунун негизги критерийлери болуп төмөнкүлөр саналат: 1) мусулман өлкөлөрү менен расмий байланыштарды түзүү жана республиканын Эл Аралык ислам уюмдарына кошулуусу; 2) Кыргызстандын исламдашуусуна кызыкдар болгон мусулман өлкөлөрүнөн финансы каражаттарынын чоң агымы; 3) Мусулмандардын, диний объектилердин жана уюмдардын сандык өсүшү; 4) билим берүү жана жаш курактык мүнөздүн планында мусулмандардын, мусулман коомунун жана мусулман диний уюмдардын сандык өсүшү; 5) халал инфратүзүмдөрүнүн жана мусулман кийимдеринин келип чыгышы жана кеңири тарашы; 6) республикада мусулман жалпыга маалымдоо каражаттарынын жана китеп чыгаруунун өсүшү;

7) Мекеге зыярат кылуу; 8) Өзүнүн диний билим берүү системасын түзүү.

Мусулман уюмдарынын Кыргызстандын коомдук-саясий турмушуна катышуусунун негизине Кыргызстан мусулмандарынын социалдык жана саясий кызыкчылыктары камтылууга тийиш, алар биздин оюбузча төмөнкүлөр: 1) Бир жагынан бийлик ортосунда жана мусулмандардын, алардын уюмдарынын жана лидерлеринин, исламдын салттуу таралган региондорунун улуттук, саясий элиталарынын ортосундагы чыңалууну, түшүнбөстүктү, шектенүүнү жоюу, - анткени алар өздөрүн мамлекетте саясий, идеологиялык жана руханий жактан басынгандай сезбей жана мамлекет жетекчилеринин көңүлүн ар дайым өз көйгөйлөрүнө бурбашы керек. 2) Исламдын салттуу таралган региондорунун саясий элиталарынын мамлекет иштерине реалдуу катышуусу, саясий (социалдык-маанилүү) чечимдерди кабыл алууга, экономикалык долбоорлорду жүзөгө ашырууга, бюджетти пландаштырууда жана бөлүштүрүүдө, Кыргызстандын аймагында аскер-күч түзүмдөрүн колдонууда, бийлик түзүмдөрүндө мусулмандардын адекваттуу өкүлчүлүктөрүн камсыз кылууга жана Борбордун жана региондордун бийлик түзүмдөрүнө көпчүлүктүн атынан таасир тийгизүү мүмкүнчүлүгүн түзүүгө катышуусу. 3) Кыргызстандын мусулман уммасы үчүн өз Конституциялык укуктарын эркин жана тоскоолдуксуз ишке ашыруу мүмкүнчүлүктөрүн камсыз кылуу. Мечиттерди куруудан тышкары, зыярат кылууну, диний билим берүү жана ислам жалпыга маалымдоо каражаттар системасын уюштуруу, тиричилик диний каадаларды, анын ичинде спирт ичимдиктерин ичүүгө, баңги заттарды, чылым чегүүгө шариаттын тыюу салууларын калыбына келтирүү. 4) Бүткүл дүйнө мусулмандары менен эркин жана тоскоолдуксуз пикир алышууга, дүйнөлүк мусулман маданиятына аралашууга шарттарды түзүү.

Көптөгөн исламды изилдөөчүлөр мусулмандардын негизги саясий кызыкчылыгы мусулман мамлекетин түзүү деп болжолдошот. Бирок, бул божомолду “Кыргызстан мусулмандарынын социалдык программасынын негизги жоболору” жокко чыгарат, анда “ислам элдерге мамлекеттик түзүлүштүн кандайдыр бир конкреттүү формасын таңуулабайт, өлкөдө түзүлгөн каадаларга жана саясий маданиятка ылайык – бул маселе өз өлкөбүздүн динге ишенген жарандарынын көз карашына калтырылат. Андан ары: “мусулман адам ар бир жаран катары кандай маселе болбосун өкмөт же жергиликтүү бийлик менен өзүнүн макул эместигин коомдук макулдашууну жана тынчтыкты буза турган, кан төгүүлөргө жана баш аламандыкка алып келе турган акциялардан четтеп, колдонулуп жаткан мыйзамдардын чектеринде билдире алат” деп белгиленген.

Мусулман уюмдарынын Кыргызстандын саясий турмушуна катышуусунун негизги өзгөчөлүктөрүнүн ичинен төмөнкүлөрдү белгилейбиз: - Кыргызстандын мусулман уммасы диний, уюштуруу жана

идеологиялык планда коомдон ажыратылган; - Учурда Кыргызстанда мусулман диний уюмдарынын ишинин экономикалык базасы мамлекет тарабынан каржыланбайт.

Мусулман уюмдарынын Кыргызстандын саясий турмушуна катышуусунун негизги бөлүнгөн өзгөчөлүктөрүн кеңири ачып берсек.

Кыргызстанда мусулман элитасынын болушу же жок экендиги тууралуу маселе азыркы учурда талаш-тартыш жаратат. Бир жагынан, мусулман элитасы катары динге ишенгендердин арасында кадыр-баркка ээ болгон диний ишмерлерди түшүнүүгө болот. Диний башкармалыктардын, коомчулуктардын, мечиттердин өсүшү менен өлкөдө диний ишмерлердин санын өсүшүн эске алсак, биздин өлкөдө мусулман элитасынын таасири күч алып жатат деп айтууга да болот.

Биздин өлкөдө мусулман элитасы Кыргызстандын саясий турмушуна катышуусу маанисинде азырынча жаш, анткени совет бийлиги учурунда ал коомдук-саясий турмуштан дээрлик ажыратылган. Мусулмандардын диний башкармалыктарынын учурдагы жетекчилеринин көпчүлүгү олуттуу теологиялык билимге ээ эмес, ал эми анын бир бөлүгүнүн дээрлик диний билими жок.

Кыргызстандагы мусулман уюмдары үчүн анын коомдук-саясий жигердүүлүгүндө дал ушул диний негиздердин начар иштелип чыгышы, анын принциптерин жүзөгө ашыруу менен исламды саясатка кошулуусуна жол ачкан аракеттердин так программасынын жоктугу мүнөздүү. Бул бийлик менен тыгыз кызматташкан мусулман дин кызматкерлерине, ошондой эле өздөрүн мамлекетке каршы койгон лидерлерге жана кыймылдарга тиешелүү. Өзүнчө алганда, мусулмандардын расмий диний башкармалыктары, эреже катары, өздөрүнүн саясий жигердүүлүгүнүн жалпы башталыштарын (пассивдүүлүктү) көрсөтүү менен чектелет, ал прагматикалык ой толгоолор, бийликке жакын болууга умтулуу менен аныкталат.

Ошентсе да постсоветтик Кыргызстанда мусулман уюмдарынын саясий жигердүүлүгүнүн көрүнүшү катары баалай турган процесстер да орун алган. 90-жылдар аралыгында Кыргызстанда бир нече исламдык саясий уюмдар түзүлгөн, алардын айрымдары жалпы республикалык статуска талапкер, башкалары регион же облус алкагында калган. Азыркы учурда Кыргызстан мусулмандарынын дин башкармалыгы диний багыттагы объекттерди бириктирип турат. Мусулман турмушун түзгөн маанилүү нерселер зыярат кылуу, бул процесстин айрым маселелери, мамлекет тарабынан бул маселени көрүүдөгү жана жөнгө салуудагы көйгөйлөр. Өлкөнүн ислам конфессиясынын демократиялык башкаруу принциптерин жүзөгө ашыруунун өзгөчө формасы болуп Кыргызстан мусулмандарынын Уламалар Кеңеши эсептелет, ал мусулман коомчулугундагы олуттуу маселелерди чечет. Уламалар Кеңеши ар бир мусулман үчүн теологиялык же башка мүнөздөгү тигил же бул

актуалдуу маселелер боюнча чечимдерди жеткирет. Бул органдын ролун жана коомдун ажырагыс бөлүгү катары динге ишенгендердин мыйзамдуу кызыкчылыктарын сактоого умтулуусун эске алып, эркин талдоо катары билдирүү Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссияга жана Уламалар Кеңешине жайгаштырылган, ал жетекчилердин, ыйгарым укуктуу органдардын кызматкерлеринин эл менен, республиканын райондорундагы жана шаарларындагы мечиттердин жамааттарынын жолугушуусундагы пикирлердин, каттардын, арыздардын, сунуштардын жыйынтыктары боюнча түзүлгөн. Анын милдеттери Кыргызстан мусулмандарынын диний жана руханий керектөөлөрүн канааттандыруу, Ыйык Куран, Мухаммед Пайгамбардын хадистери, акыйда илими, Фикха сабактары боюнча культтук кызматкерлер кадрын даярдоо. Чет өлкөлүк диний уюмдар жана анын борборлору менен байланыш түзүү, ар кыл, анын ичинде диний маселелер жана тынчтыкты коргоо көйгөйлөрү боюнча Эл Аралык конференцияларды өткөрүү, исламдык диний объекттердин курулушуна катышуу, “Орозо айт”, “Курман айт” майрамдык сыйынууларды уюштуруу, өткөрүү. Мындан тышкары, КМДБ мечиттердин жана медреселердин, дааватчылардын ишин уюштурат жана координациялайт, кайрымдуулук ишин алып барат. Ошондой эле, КМДБнын компетенциясына ажылык – “зыярат” кылуу үчүн динге ишенген мусулмандардын тобун топтоо жана Мекеге жиберүү кирет. Кыргызстандын эгемендүүлүккө ээ болуусунан кийин эң маанилүү, калыбына келтирилген каадалардын бири, бул исламдын беш парзынын бири болгон Ажылыкты тоскоолдуксуз ишке ашыруу болду.

Динге ишенген адамдар үчүн ыйык жерлерге зыярат кылууга өңдөнгөн жаңы реалдуу көрүнүштөр улам-улам массалык мүнөзгө ээ боло баштаган. Дин адамдарынын өздөрүнүн диний сезимдерин жана милдеттерин канааттандыруунун негизи катары бул процесстин массалык оң учурлары менен бирге ажылык кылуунун жүрүшүндө белгилүү бир жетишпестиктер да аныкталды, алар мамлекеттик жөнгө салуу механизмин киргизүү зарылдыгын жана дин адамдарынын турмушуна ушул маанилүү жыл сайын болуучу окуяны колдоону талап кылат.

Биз жүргүзгөн изилдөөлөрдөн жана талдоолордон негизинде мындай корутунду чыгарсак болот: ислам, ислам фактору ошондой эле мусулман уюмдары алардын коомдук турмушка жана динден тышкары мамлекеттин саясатына тийгизген таасири көйгөйүнө коомчулукта, мамлекеттик түзүмдөрдө, илимий чөйрөдө, жалпыга маалымдоо каражатарында, диний уюмдарда туруктуу кызыкчылык байкалууда. Көп сандагы конференциялар, “тегерек столдор”, түз жана тышкары (маалымдоо каражаттарында жана Интернетте) пикир алышуулар өткөрүлүп, жыл сайын басылмалардын саны өсүп жатат, кыргызстандык коомчулуктун (социумдун) атрибуту катары Кыргыз Республикасынын коомдук турмушунун жана уммалардын реалдуулуктарын эске алуучу, Кыргызстандын мыйзамдары белгилүү бир деңгээлде өркүндөп жатат жана мусулман уюмдарынын Кыргызстандын коомдук-саясий турмушундагы орду жогорулоодо.

Адабияттар:

1. Абрамзон С.М. Манапство и религия // СЭ.1932. № 2.- С.82.
2. Абрамзон С.М. Киргизы и их этногенетические и историко-культурные связи. Л., 1971.- С.271.
3. Абрамзон С.М. Киргизы и их этногенетические и историко-культурные связи. Фрунзе. 1990.- С.291.
4. Артыкбаев М.Т. К вопросу о месте ислама в социокультурной и политической жизни центральноазиатских народов // Ислам в истории кыргызской государственности Бишкек, -2003.- С. 125-127.
5. Галиева З.И. Исламский экстремизм в Кыргызстане миф или реальность? // Ислам в истории кыргызской государственности Бишкек, - 2003.- С. 156-160.
6. Жанакеева А. Государственно-конфессиональные отношения в Кыргызской республике и вопросы безопасности // Диалог культур и религий – гарантия мира и стабильность.- Бишкек, 2002, - С.41.
7. Мамаюсупов О.Ш., Жээнбеков Д.А. Справочник по религиозным организациям, прошедшим учетную регистрацию. Бишкек, 2007.
8. Малтабаров Б. А. Религия и социально-политические процессы в Кыргызстане. Бишкек 2002.- С. 45-69.
9. Князев А. О некоторых условиях развития политического ислама и распространения религиозного радикализма в контексте региональных религиозных традиций // Ислам в истории кыргызской государственности Бишкек, -2003, С.151-156.

Рецензент: к.филос.н. Абдылдаева Т.Ч.